

KADINA YÖNELİK AİLE İÇİ ŞİDDET ÜZERİNE BİR İNCELEME

Ayşegül DOĞRUCAN *
Zahide YILDIRIM **

Özet

Şiddet insanlığın en büyük problemlerinden biridir. Toplum sağlığını tehdit eden bir olgu olarak şiddetin bütün boyutlarıyla incelenmesi gereklidir. Bir insan hakları ihlali olan şiddet farklı boyutlarda ve türlerde kendini göstermektedir. Şiddet, maruz kalana göre, kadına yönelik şiddet, çocuğa yönelik şiddet, yaşlıya yönelik şiddet, akranlar arası şiddet, kardeşler arası şiddet, flört şiddeti, engelliye yönelik şiddet, lezbiyen, gey, biseksüel, transseksüel (LGBT) şiddeti, mülteci şiddeti, kişinin kendine yönelik şiddeti türlerinden bahsedilirken; uygulanış türlerine göre fiziksel şiddet, cinsel şiddet, duygusal şiddet, ekonomik şiddet ve siber şiddet olarak sınıflandırılmaktadır. Şiddet türlerinin tamamı, büyük bir önemle incelenmelidir. Çalışmamızın konusu kadınların aile içinde uğradıkları şiddettir. Gelecek nesilleri ifade eden çocukların ilk sosyalleşme ve öğrenme merkezi olan aile içinde görülen şiddetin, özellikle çocuklarla yakın temasta bulunan kadına yönelmesi, şiddetin etki alanını genişletmektedir. Dolayısıyla kadınların belirli bir zamanda maruz kaldığı şiddetin etkilerini, yakın temasta bulunduğu ve yetiştirdiği çocuklarda görmek mümkün hale gelmektedir. İlk öğrenmelerin gerçekleştiği, bir sosyalleşme merkezi olan aile içindeki bireylerin karşı karşıya kaldığı şiddetin, bilhassa çocuklar vasıtasıyla diğer sosyalleşme halkalarına yansımaları önemli olan bir diğer konudur. Bu çerçevede, şiddet, kadına yönelik şiddet ve aile içi şiddet konularında yapılan çalışmalar incelenmiş, mevcut veriler bir felsefeci ve bir iletişimci diyalektiğiyle ele alınarak, düşünsel ve iletişimsel boyutları anlamaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kadın, aile içi şiddet, toplumsal cinsiyet, düşünce, iletişim

Jel Kodları: K38, J16, J12

* Dr.Öğr.Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Antalya / Türkiye, ayseguldogrucan@akdeniz.edu.tr

** İl Müdür Yardımcısı, AÇSPB İŞKUR Ankara İl Müdürlüğü, zahide.yildirim@iskur.gov.tr

Makale gönderim tarihi: 15.07.2020

Makale kabul tarihi: 17.08.2020

An Investigation on Domestic Violence Against Women

Abstract

Violence is one of humanity's biggest problems. As a phenomena threatening community health care, violence should be scrutinised thoroughly. Violence, a human right violation, shows itself with different types at different levels. Types of violence, with regard to the ones who are exposed to violence, can be referred as violence against women, violence against children, violence against elderly people, violence among peers, violence among siblings, flirting violence, violence against disabled persons, violence against lesbian, gay, bisexual, transgender (LGBT) people, violence against refugees and violence against self; on the other side, based on its infliction, it can be classified as physical violence, sexual violence, emotional violence, economic violence and cyber violence. All types of violence should be studied with utmost importance. The subject of this article is domestic violence against women. Family is the first centre where children, expressed as future generation, socialise and learn and specifically when the act of violence is directed towards women who have close relations with children, the domain of violence spreads. Hence, the effects of violence inflicted to women at a given time can be seen in the acts of children who have close relations with those women and are raised by them. Another important issue is the reflection of violence among the individuals within the family, first learning centre, to the other socialisation circles especially via children. Within this scope, studies on violence against women and domestic violence have been examined and available data have been tried to understand through its intellectual and communicational aspects with the dialects of philosophy and communication.

Keywords: Woman, Domestic Violence, Gender, Thought, Communication

Jel Codes: K38, J16, J12

1. Giriş

Çağımızda hem şiddet hem de görünürlüğü artmaktadır. Şiddet çok boyutlu araştırılan bir konudur. Günümüzde saldırganlık/şiddet olayları veya suçları; biyoloji, psikoloji, psikiyatri ve sosyoloji gibi farklı disiplinler tarafından analiz edilmektedir (Kızmaz, 2006: 248). Şiddetin insanlık tarihi kadar eski olması, şiddetin türümüzün bir özelliği olduğu görüşlerini de ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte şiddet sorununun ne kadar eskilere dayandığı ve bu soruna bir çözüm bulmanın öteden beri ne kadar zor olduğu (Moses, 1996: 24) kabul edilmiştir. Türümüzün başlangıcından bugüne taşıdığı bir özellik mi yoksa zaman içerisinde öğrenilmiş ve özümsemiş bir davranış mı olduğu tartışması, hatta filozofların salt kötülük olarak nitelendirdiği durumla mı karşı karşıyayız gibi sorular bir yana, şiddet farklı şekillerde tarihin her döneminde ortaya çıkmış ve dönemin özelliklerine göre yorumlanmış bir olgudur. Dönemi içinde yorumlanışı kimi zaman şiddetin haklı sebepleri olan meşru bir durum olarak algılanmasına kimi zaman ise cezalandırılmayı gerektirecek bir eylem şeklinde değerlendirilmesine neden olmuştur. Çağımızdaki şiddet olgusu da bu tarihi arka plandan bağımsız olmamakla birlikte, çağımızda her alanda yaşanan hızlı gelişmeler şiddetin sebeplerini ve kaynaklarını değerlendirme hususunda daha zor ve karmaşık bir ortam yaratmaktadır. Başka bir ifadeyle şiddet konusunda yapılacak bir çalışmada, insanın şiddet eğilimini hem tarihsel süreçte anlamak hem de çağın yeni uyaranları karşısındaki tabloyu değerlendirme zorunluluğuyla karşı karşıya kalınmaktadır. Bu bağlamda öncelikle “şiddet”in ve çalışmamızın konusunu oluşturan aile içi şiddetin ne olduğunu anlamak önemlidir.

2. Şiddet

Şiddet kavramı, farklı boyutlarıyla ele alınmakta ve çalışılmaktadır. Bazen toplumsal, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla birlikte bütüncül yaklaşımla açıklanmaya çalışılmakta bazen de yalnızca davranış olarak açıklanmaktadır (Özyürek&Kurnaz, 2019: 230). Şiddet, Dünya Sağlık Örgütü (2002) tarafından “fiziksel güç veya iktidarın kasıtlı bir tehdit veya gerçeklik biçiminde bir başkasına uygulanması sonucunda maruz kalan kişide yaralanma, ölüm ve psikolojik zarara yol açması ya da açma olasılığı bulunması” olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla şiddet, bir kişinin, dışarıdan gözlemcilerin doğrudan algılayabileceği ya da tıbbi olarak belirlenimi mümkün fiziksel zararlara maruz kalması kadar, fark edilmesi zor olan ya da fark edilmeden yıllar geçen psikolojik zararları da ifade etmektedir. Bu durum şiddetin farklı değişkenlerle sınıflandırılarak incelenmesini beraberinde getirmiştir.

Şiddet, şiddet eylemine maruz kalana ve uygulanış tipine göre farklı alt başlıklarda incelenmektedir. Genel olarak şiddet, kişinin kendine uyguladığı şiddet, kişiler arası şiddet ve kollektif şiddet olarak da kategorize edilmiştir. Maruz kalana göre, kadına yönelik şiddet, çocuğa yönelik şiddet, yaşlıya yönelik şiddet, akranlar arası şiddet, kardeşler arası şiddet, flört şiddeti, engelliye yönelik şiddet, LGBT şiddeti, mülteci şiddeti, kişinin kendine yönelik şiddeti türlerinden bahsedilirken; uygulanış türlerine göre fiziksel şiddet, cinsel şiddet, duygusal şiddet, ekonomik şiddet ve siber şiddet olarak sınıflandırılmaktadır (Polat, 2016: 16-17).

3. Aile İçi Şiddet

Çalışmamızın konusunu oluşturan aile içi şiddet, kişiler arası şiddet kategorisindedir, ancak en yaygın olan şiddet biçimlerinden biri olmasına rağmen özel ilişkiler çerçevesinde gerçekleştiğinden çoğunlukla kapalı kapılar ardında kalmaktadır (Zara&İnce, 2008, 81). Aile içi şiddet, aile olarak tanımlanmış bir grup içerisinde, zorlamak, aşağılamak, cezalandırmak, güç göstermek, öfke, gerginlik boşaltmak amacıyla bir bireyden diğerine yöneltilen her türlü şiddet davranışdır. (Güneri, 1996: 87)

Aile içi şiddet, aile üyelerinden biri tarafından aynı ailedeki diğer üye ya da üyelerine yönelik, bireylerin yaşamını, fiziksel veya psikolojik bütünlüğünü ve bağımsızlığını tehdit eden, kişiliğine veya kişilik gelişimine ciddi boyutlarda zarar veren eylem veya ihmal olarak tanımlanmaktadır (Kitiş&Bilgici, 2007:8). Tanımda da ifade edildiği gibi aile içi şiddette bir aile bireyinin hayatının, bedeninin, psikolojik bütünlüğünün veya özgürlüğünün zor veya güç kullanarak tehlikeye sokulması söz konusudur (Stewart&Robinson, 1998: 83).

Sosyal bir varlık olan insanın, sosyalleşme sürecinin başladığı yer olan aile içinde şiddete doğrudan maruz kalması ya da şahitlik etmesi durumu, diğer sosyalleşme halkalarındaki etkileşimlere yansyacağından, şiddet, sadece bireyler ya da gruplar özelinde ele alınmayıp toplumsal bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktada aile içinde gerçekleşen şiddet olayının/olaylarının, çocukların şiddetle ilk karşılaşmalarını ifade ettiğinden, daha dikkatli değerlendirilmesi gerekmektedir.

4. Şiddetin Aile ve Davranış Üzerindeki Etkisi

Felsefi ve sosyolojik manada aidiyet duyusunun veya tanımının başlangıç noktası ailedir. Aile, *“nüfusu yenileme, milli kültürü taşıma, çocukları sosyalleştirme, ferdi yalnızlaştırmama, ekonomik, biyolojik ve psikolojik tatmin fonksiyonlarının yerine getirildiği sosyal*

müessesedir” (Erkal ve diğerleri, 1997: 30). Toplumun en küçük birimi olan aile, aynı zamanda gelecek nesillerin ilk eğitimini aldığı, davranış kalıplarını öğrendiği, düşünce ve duygu dünyasının şekillendiği ilk yerdir. Bu belirlenimlerin ilk kodlarının bir önceki nesilden aileye aktarılmasından dolayı, aile aynı zamanda kültürün aktarıcısıdır. Bir önceki kuşağın kültürel kodlarıyla yetişmekte olan kişiler, ailede bu kodları alırken, sosyalleşmenin diğer halkalarında değişen dünya koşulları ve diğer kültür kodlarıyla da karşılaşır. Bu karşılaşma, kişi üzerindeki sosyal etkinin çok boyutlu bir hal almasına neden olur. Kültür değişmelerini de beraberinde getiren bu karşılaşma, kişinin dünyaya bakışında etkili olmakla birlikte, ilk halka olan ailenin etkisi diğerlerinden daha baskındır ve fiziksel olarak bağlar kopsa da duygusal ve düşünsel kopmaz bağları ifade eder. Çünkü aile, kişinin hayata başladığı anda duygusal bağlar kurduğu yerdir. Oluşan bu duygusal ilişkiler zemini olumlu ya da olumsuz hayatı boyunca yoğun bir şekilde devam eder. Zencirkıran (2016:100)’ın ifadesiyle, *“toplumsallaşma sürecinde ailenin gönüle/duyguya/irrasyonelliğe hitap ettiği söylenebilir. Kişi, ailesiyle olan ilişkilerden zarar görse de, duygusal anlamda olumsuz süreçler yaşasa da aile bağları hayat boyu devam eder”*.

Aile çocuğun ilk yaşamsal kodlarını edindiği yerdir. Aile içerisinde edindiği her türlü bilgi ve beceri hayatı boyunca, kabul ya da ret eylemi olarak bireyin hayatını belirleyecektir. Bu belirlenim sosyal öğrenme açısından ele alındığında –doğrudan maruz kalması olası olumsuz şiddet davranışları bir kenara- çocuğun model alarak öğrendiği davranış kodları olabileceği gibi, bütün yaşamsal faaliyetlerini idame ettirmede etkili olacak olan dil gelişiminde de belirleyicidir. Dil gelişimi, çocuğun sadece “iletişim aracı olarak” dili elde etmesini sağlamaz, aynı zamanda kendisini, çevresini ve hayatı anlamlandırmasına imkân sağlayacak düşünme sisteminin de temel aracını ifade eder. Dolayısıyla dilsel olarak ifade ettikleri zihninde olan şeylerin yansması veya tersi olma durumu söz konudur. Bu ise dille düşünce arasındaki gelişiminin ilk aşamasıdır denilebilir. Başka bir ifadeyle aile içindeki sosyalizasyon süreci, dil gelişimiyle birlikte düşünce, gelişiminin ve iletişim becerilerinin şekillenmesini de sağlar. Bu bağlamda ele alındığında, genel olarak bir “güç” odağının daha “zayıf” olana verdiği zarar olarak nitelendirilen şiddet eyleminin sınırlarını ve etkilerini belirlemek zorlaşmaktadır. Çünkü ilk gelişim aşamalarında şiddete şahit olan kişinin, şiddet eylemi sırasında ve sonrasında, şiddetin “meşrulanış” şekli olan dilsel kodlara da şahit olduğu bir vakıadır. Şiddeti uygulayanın hem şiddete gerekçe yaratması hem de şiddeti haklı çıkarma çabası bu meşrulama eyleminin temelini oluşturur. Burada ortaya çıkabilecek problem, bir öğrenme ortamı olan

ailede, bilişsel esnekliğe ket vuran bir davranış kalıbının, bir gerekçe sunma ya da yaratma diyebileceğimiz “hatalı bir rasyonelleştirmenin” olağan bir davranış ya da bir kültür formu biçimine büründürülerek yeni nesle aktarılmasıdır. Bu ise şiddetin ve aile içi şiddetin mantıklı gerekçeleri varmış gibi algılanması ve yaygınlaşması anlamına gelir. Yani başta kadına yönelik aile içi şiddet olmak üzere, şiddetin istenmeyen bir şekilde yaygınlaşmasının sonuçlarının toplumsal olarak hangi alanlarda ve hangi problemler şeklinde karşımıza çıkacağı belirsizleşir.

Şiddetin alan ve yayılımına ilişkin ortaya çıkan belirsizlik, sadece olağan ve mantıklı kisvesine büründürülmüş anormal ve istenmedik davranışın nesle aktarılmasını değil, aynı zamanda bilişsel gelişimi her boyutuyla etkileyen bir durumdur. Çünkü, Yazgan (2019: 152)’ın ifade ettiği gibi “*birbirlerine yakın ilişkilerle bağlı olanların ilişki inançları da bilişsel alanların ilişki oluşumlarını etkilemektedir*”. Gelişim sürecinde bilişsel esnekliğin kazanılması önemlidir. Bilişsel, duyuşsal ve davranışsal alternatifleri görüp çözüm için yeni yollar üretme imkânı da sağlayan bilişsel esneklik, bireyin diğer insanlarla dengeli ilişkiler kurmasını sağlar ve birey sosyalleşirken hayatı boyunca karşısına çıkacak sorunları çözmek için gereken bu becerileri ergenlikte edinir (Yazgan, 2019: 152). Bebeklikte başlayan ve ergenlikte yoğun olarak devam eden bu sürecin iki ana unsuru yukarıda ifade ettiğimiz, hayat boyu devam eden duygusal bağlar ve gelişimde önemli bir yeri olan ilk öğrenme süreçleridir.

Aile içerisinde, sadece hayat boyu devam edecek duygusal bağlar değil, aynı zamanda dil-düşünce bağlamında ilerleyen bir gelişim süreci de söz konusudur. Dil, en geniş anlamıyla her türden iletişim dizgesinin ortak adıdır. (Altınörs, 2003: 21) Bu dizge ilk öğrenme dairesinde bebeğin iletişim kurabileceği dili öğrenmesiyle başlar ve konuşma dilinden önce vücut/beden dili bebeğin dikkat dairesindedir. Sözel olmayan vücut dili, vücut duruşu, yüz ifadeleri, düzgün ya da gergin kaslar, hareket, gözyaşları, terleme, titreme, sallanma gibi davranış ve tepkiler (İnanç vd., 2015:157) bebeğin iletişim yollarını öğrendiği davranış kalıplarını oluşturur. Başlangıçta yer alan beden dili ve ardından öğrenilen konuşma dili çocuğun hem çevresiyle iletişim kurabilmesinde hem çevresini anlamlandırabilmesinde etkin faktördür. Böylece çocuk, birbiriyle bağlantılı göstergeler dizgesinin ilişkiler ağı içerisinde gelişmeye başlar. Sözel ve sözel olmayan göstergelerden oluşan bu dizgeler bütünü doğru yönlendirildiğinde, birey için bir avantaja dönüşecektir. Çünkü ortaya çıkan sistem “işlek bir iletişim dizgesini” ortaya çıkarmaktadır. Guiraud’un ifadesiyle “*bu denli esnek bir nesne ile onu bu denli kolayca işleyebilen bedensel düzeneğin bu eksiksiz uyumu, dil dediğimiz son*

derece işlek bir iletişim dizgesini ortaya koymuştur” (Guiraud,2016: 9). Dolayısıyla bu dizgenin çocuğa aktarımı önemlidir. Öğrenmeye açık olan çocuğun, ilk iletişim dizgelerinin “olumsuz” modellerden müteşekkil olması, ilk çevre ve model aldığı yakın çevre bireylerin etkisiyle, edindiği dizgelerin de hatalı olmasına neden olur. Şiddet içeren beden dilinin olağanlaşması, model alınması, şiddet sözlerinin ya da yüksek sesle konuşma, bağırma eylemlerinin olağan görülmesi vb olası durumlardır ki, bu durumlar içerisindeki sözel kalıpların da bunu desteklemesi –“kadının karnından sıpayı, sırtından sopayı eksik etmeyeceksin”, “kocandır döver de sever de”, “kol kırılır yen içinde kalır” ya da şiddet sonrası “hak etti” sözüyle desteklenmesi gibi- hatalı bir davranış kalıbının hem görsel hem de dilsel göstergelerle bir “kültür” ya da “toplumsal değerler” gereğiymiş gibi yayılmasına ve aktarılmasına neden olur. Hatta toplumsal olarak dile yerleşmiş olan bazı kalıp cümleler başta kadın ve çocuk mağdurlar olmak üzere, mağduru yaşadığı şiddeti kendi hatası gibi görmesine neden olmaktadır. Nitekim yapılan bazı çalışmalarda, şiddet mağduru kadınların, şiddete gerekçe olabilecek durumları ortadan kaldırma çabalarına (*yemeği eşinin istediği gibi yapmak, çocuk ağlamasını engellemek için çocukların uyku saatini eşin çalışma saatlerine göre ayarlamak*) rağmen şiddete maruz kaldıklarında “*yine kendi davranışlarında hata olup olmadığına*” (Boyacıoğlu, 2016: 131) odaklandıkları görülmüştür.

Başta konuşma dili olmak üzere, bütün göstergeler dizgesinin kültürün hem yaratıcısı hem de taşıyıcısı olduğu düşünüldüğünde, “hastalıklı” davranış kalıplarının ya da “hatalı” yapıların “olağanmış” gibi görülmesine neden olması, hatta değişmez bir “bilgiymiş” gibi aktarılmaya çalışılması tehlikeleri ortaya çıkmaktadır. Çünkü insan bir iletişim sistemi içerisine doğar. İletenle iletilen arasındaki mesaj alışverişi olarak tanımlayabileceğimiz iletişim, ileten ileti ve iletilen üçlüsünün aktif etkileşim durumudur (Açıkgöz, 2005: 24). Burada belirli bir duygu, düşünce, davranış, bilgi vb ile ilgili “anlam”ın ortak kılınma çabası söz konusudur. Bu çaba “iletişim” ifadesindeki “ortaklaşalık” kalıbına (çift yönlü ve etkili iletişim) uygun gerçekleşebileceği gibi, belirli bir tutum değişikliği yaratmaya yönelik güdüleyici bir formda da gelişebilir. Güdüleyici iletişim “*kaynaktan hedefe tutum değişikliği yaratmaya dönük tek yönlü bir iletişimdir*” (İnceoğlu, 2011: 197). Bu tarz bir iletişimde kaynak istediği tutumu ya da davranışı dikte ettirirken, tek yönlü iletişimin özelliğine uygun olarak alıcıyla “empati” kurmaktan uzaktır. İlk iletişim çevresinin empatiden uzak bir iletişim dairesinde yer alması, çocuğun bunun olağanlığına alışmasına ve hatta duygusal eksiklikler yaşamakla birlikte, kendisine iletilen duygusal göstergeleri de anlamlandıramamasına neden olabilecektir. Çünkü

yapılan araştırmalarda, insanda erken çocukluk çağında sosyal iletişim sırasında empatiye ilişkin ilk girdilerin işlendiği belirtilmiştir (Ersoy&Köşger, 2016: 12).

Bireyin sosyal etkiyle ilk karşılaştığı yer de yine ailedir. Bunlar bireyin gelişiminde, sosyal hayata katılım şeklinde, seçme davranışında, hayata bakışında vb etkili ve belirleyicidir. Aile içerisinde model olarak öğrenmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan bu durum, çocuğun gelişim çevresinin etkisi olarak değerlendirilir. Başka bir ifadeyle “...çocuğun davranışlarını açıklayabilmek için, çocuğun gelişme çevresinde gördüğü ‘model davranışlar’a bakmak gerekir” (Cüceloğlu, 1999: 334).

Ailenin etkisi birey üzerindeki ilk etki olarak değerlendirilir ve ailenin özellikleri bireye yansır. Hatta bu sebeple, çocuklar arasında ortaya çıkan ve aile ortamından kaynaklanan farklılıkların kapatılması (Cüceloğlu, 1999: 334) ve çocukların asgari müşterekte öğrenme ortamına (okula) hazırlanabilmesi için anaokulları yaygınlaştırılmıştır (Deretarla, 2008: 273). Ancak bütün bunlara rağmen ilk öğrenme ortamı tutumların gelişmesinde etkili olmaktadır. Nitekim üniversite öğrencileri üzerinde yapılan ve kadına yönelik şiddet algısını ölçmeye yönelik bazı çalışmalarda, bazı gençlerin eğitim kurumlarının yıllar süren etkisine rağmen bazı durumlarda “şiddet”in gerekli olduğunu belirttiği görülmüştür. Örneğin bir tıp fakültesinde 2019 yılında yapılan kadına yönelik şiddete ilişkin görüş ve tutumlarıyla ilgili çalışmada “*Bazı durumlarda şiddete başvurmak çözüm yolu olabilir*” görüşüne erkek öğrencilerin %35,7’sinin kadın öğrencilerin %6’sının katıldığı görülmüştür. Bu çalışmada erkek öğrencilerin %32,3’nün “*Erkeğin kadına şiddet uygulaması için geçerli sebepleri olabilir*” görüşüne katıldığı tespit edilmiştir. Yine bu çalışmalarda aile ortamının, sosyal öğrenme ve tutum geliştirme üzerindeki etkisini görmemize imkân verecek şekilde, “*ailede kadına şiddete şahit olma*” durumunun varlığı da görülmektedir (Kafadar&Sehlikođlu, 2019:655-656).

Kadının değeri, kadına şiddet ya da aile içi görev paylaşımı gibi konularda da ilk etki aileden gelmektedir. Bu etki bebeklikte başlayan ve bebeğin fizyolojik ve duygusal temel ihtiyaçlarının karşılanmasıyla başlayıp, daha sonra aile içi rollerin çocuk tarafından fark edilmesi ve toplumsal cinsiyet açısından geleceğin bireyinin benimseyeceği davranış kalıplarının ve tutumlarının şekillenmesiyle devam eder. Bu da çocukların –geleceğin yetişkinlerinin- ilk öğretici ve modellerinin anne-babalar olduğu tezini desteklemektedir. Bir takım tutum ve davranışları aile içinde şekillenmektedir. Morgan (1989: 323)’ın da belirttiği gibi, “*bir oğul babasını gözleyerek erkek gibi davranmayı öğrenir; annesini gözleyen kız çocuğu da bir kadın gibi davranmayı öğrenir. Örnek alma sürecinde çocuklar, ana-babanın*

birçok kişilik özelliğini taklit ederken, ahlaki ve kültürel değer ve standartlarını da benimserler”.

Sadece toplumsal cinsiyet kalıpları ve rollerin öğrenilmesi değil, aynı zamanda aile içinde maruz kalınan olumsuz davranışların, bireysel özellikler ve otorite ilişkisini de şekillendirdiği görülmektedir. Yine olumsuz tavırlar ve olaylar karşısında çocuk her ne kadar fizyolojik ihtiyaçları karşılanırsa da duygusal gelişimi açısından risk altında olmaktadır. Nitekim “...çocuğun küçükken geçirdiği hoş olmayan deneyimler, kendilerini korku ve çekingenlik biçiminde yetişkin yaşamda gösterebilir. Çocuğun yanında sürekli öfkeyle bağırarak baba, ileride kızgın olmadığı zamanlarda da çocukta korku tepkisi doğurur” (Cüceloğlu, 1999: 334). Tıpkı genel davranış kalıpları gibi, şiddetin de öğrenilmiş bir davranış olduğu gerçeği söz konusudur. Nitekim, şiddeti yaratan bir saldırganlık dürtüsü söz konusu olsa da “*agresif davranış modelinde çeşitli iç ve dış etmenler rol oynamakla birlikte çoğunlukla öğrenilen bir davranış modeli olduğu*” kabul edilmektedir (Kafadar&Seklikoğlu, 2019, 643).

Bununla birlikte aile içi şiddetin kuşaklara aktarılmasında, şiddete maruz kalan kadar tanık olanların da etkilendiği ve özellikle çocukların psiko-sosyal gelişimlerini etkilediği bilinmektedir. Çocuklukta aile içi şiddete maruz kalanların ya da tanık olanların kendi yetişkinlik dönemlerinde ailelerinde şiddeti daha yüksek oranda saptayan çalışmalar mevcuttur (Vahip&Doğanavşargil, 2006: 108). Bu bağlamda ele alındığında kadına yönelik tutum ve kadına yönelik şiddet algısının da başta aile olmak üzere sosyal çevre etkisiyle gelişen ve öğrenilen bir davranış olduğunu söylemek mümkündür.

5. Aile-Kadın-Şiddet

Kadına yönelik şiddet, uzun zamandır gündemde olan ve tartışılan bir konudur. Kadına şiddetin ana nedenleri içerisinde köklü bir ataerkil sistem olmakla birlikte (Akkaş&Uyanık, 2016: 37), değişen toplumsal koşullar ve değer yargılarına bağlı olarak da yeni faktörlerin etkili olduğu görülmüştür. İlk olarak kadına yönelik menfi tutum, kadının yaradılıştan eksik bir varlık olduğu, erkeğin himayesine ihtiyaç duyduğu, himaye edenin de her türlü hakka sahip olduğuna dair ataerkil kanaate dayalı olarak şiddet konusu ele alınmıştır. Bugün hâlihazırda ataerkil gelenek kadın ve aile konusunda etkili olmakla birlikte, değişen ve gelişen dünyanın koşulları konuya yeni bakış açıları gerektirdiği gibi yeni sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. (Doğrucan, 2017: 154) Örneğin Genç ve arkadaşlarının yaptığı (2019: 399) çalışmada, eşin şiddet gösterme sebepleri %30,5 ekonomik sorunlar, %30,5 ikili ilişkilerden

kaynaklı sorunlar, %17,1 psikolojik sorunlar, %6,7 madde kullanımı ve %5,7 toplum baskısı olarak tespit edilmiştir. Örneğin Türkiye’de boşanma oranlarının artışı ortaya çıkan bu tablonun bir sonucu olarak yorumlanabilir. Nitekim TÜİK 2019 verilerine göre, boşanma oranları bir önceki yıla oranla %8 artmıştır. Geleneksel sistemin aile düzenini temele alan bakış açısı, aile içerisinde kadın ve çocuğun varlığı neslin ve toplumsal düzenin devamlılığı açısından değerlendirilir. Her ne kadar aileyi ve düzeni öncelleyen bakış açıları açısından aile içi şiddet aile içinde halledilebilecek bir mevzu olarak görülse de toplum sağlığını tehdit eden “gizli ve üstü örtülü bir salgın” (Avcı, 2020: 18) olduğundan toplumsal düzen için daha büyük bir tehlike olduğu aşikârdır.

Bu tehdit aile içinde bütün bireyleri doğrudan hedef alabileceği gibi, aile içerisinde –özellikle çocuklar- dolaylı şiddete de maruz kalabilmektedirler. Bu noktada ön plana çıkan ise kadına yönelik her türlü şiddet ve ailede kadınla birlikte hayata hazırlanan çocuğun dolaylı olarak bu şiddetten etkilenmesidir. Kadına yönelik şiddet, “*erkeklerin kadınlar üzerindeki egemenliğine ve kadınlara yönelik ayrımcılığa neden olan ve kadınların tam gelişimini engelleyen, kadınlar ve erkekler arasındaki tarihsel ve eşitsiz güç ilişkilerinin bir göstergesi*” olarak Birleşmiş Milletler (1993) tarafından tanımlanmıştır. Dolayısıyla toplumun her kesiminde yaşanan kadına yönelik şiddet, aile içerisinde gerçekleştiğinde erkeğin kadına tam tahakküm arzusunun bir yansıması ve sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu tahakküm arzusu kadının her açıdan sağlığını tehdit ettiği gibi, ailedeki bütün bireylerin de toplumsal yaşama sağlıklı kalıtımını sekteye uğratmaktadır.

Toplumun en küçük birimi ve değerlerinin taşıyıcısı olan ailede şiddetin baş göstermesi ve yaygınlaşarak kontrolsüz hale gelmesi toplum sağlığını etkileyerek toplumun varlığını tehdit edecek seviyelere ulaşabilir. Buradaki en önemli unsurlardan biri kadının sağlığı meselesidir. Aile her ne kadar kadın ve erkek bireyin birlikteliğinden meydana gelse de geleneksel kalıplar açısından aile kurumunun görünmeyen ağır sorumlulukları kadına yüklenmiştir. “*Yuvayı dışı kuş yapar*” düsturuyla başlayan kadına sorumluluk yükleme süreci, geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri gereği evin ve çocukların bakımı ve manevi ihtiyaçlarını karşılamayı da kadına yüklemiştir. Bu bağlamda evlilik akti bir erkekle bir kadının hayatın olumlu ve olumsuz yönlerini birlikte paylaşmaları olmaktan çıkıp, erkeğin bilhassa ev dışında sarf ettiği emeğin kadın için lütfâ dönüştüğü, kadın -ev dışında emek sarf etsin ya da etmesin- evde sarf edeceği emeğin bir zorunluluk ve gereklilik olduğuna yönelik alışkanlık, eşit paylaşımı değil, tahakkümü ifade etmektedir. Bu çerçevede “*modern yaşamda kadının, bir taraftan ekonomik,*

sosyal ve siyasal yaşama adapte olmaya çalışırken, diğer taraftan üzerine düşen doğal veya biyolojik rollerini (annelik benzeri) yerine getirme aşamasında ikileme düştüğü gözlenmektedir” (Topcan, 2018, 9). Kadın meselesinde feminist hareketlerin eleştirisinin başlangıç noktası da burasıdır. Çünkü kadın ev dışında çalışsın ya da çalışmasın, evi, eşi ve çocukları için harcadığı emek değersizleşmekte ve verilen emekten ziyade kadının görevi olduğu vurgusu ön plana çıkarılmaktadır. Emeği görmezden gelinen ve görevlerini yapmadaki başarı ve performansına göre değerlendirilen kadının, ona bu görevleri yükleyen ve bunun daimi olmasını sağlayan erkek tarafından fiziksel ya da psikolojik şiddete maruz kalması da olağan ve doğal hale gelmektedir. Bu olağanlık içerisinde kadın maruz kaldığı olumsuz davranış ve şiddetin de olağan olduğunu düşünmeye başlayarak, çaresizlik duygusuna kapılmak, boyun eğmek, daha az zarar görmek için itaat vb davranışları geliştirmektedir. Bu eleştirinin haklılığı birçok çalışmada ortaya koyulmuştur. Efe ve Ayaz (2010:27)’in çalışmalarında Türk kadınıyla ilgili belirttiği gibi, “*Toplumsal yapı gereği Türk kadını, erkeğin sözünü dinlemediği ve isteklerini yerine getirmediği durumları (yemek yapmama, evin işlerini ihmal etme, izin almadan ev dışına çıkma) şiddetin nedeni olarak görmektedir. Bu yüzden şiddetin oluşumunda kendilerini suçlu görmekte ve şiddeti kabullenmektedir*”.

Yine Altıparmak (2018: 248)’in sosyal öğrenmenin aile içi şiddete etkisini incelediği bir çalışmada, şiddet mağduru kadınların -şiddet dayanılmaz hale gelene kadar- kendi ailelerinde de benzer örnekler gördükleri için bunu tolere ya da idare edilebilir bir durum şeklinde gördükleri/görmeye çalıştıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan şiddet mağduru kadınlardan birinin ifadesi bu durumu çok iyi açıklamaktadır:

“G.K. 1. (Gülüyor) *“Valla bende şiddet doğduğum gün başladı herhalde. Ben doğdum başladılar beni dövmeğe. O gün bu gündür devam. Ama dışarda çok kibar davranırım. Hiç sanki bana dokunan olmamış gibi. Kimseye belli etmem hayatımı. Kol kırılır acısı içinde kalır demişler. Bana böyle öğretti annem.”*

Bu örnekte görüldüğü gibi, bir kadın annesinden miras olarak şiddete sessiz kalma ve şiddete rağmen aile bütünlüğünü ve çocuklarını koruma fikrini devralabilmektedir. Nitekim Altıparmak’ın çalışmasında diğer kadın örneklerinde, dayanma ve “her türlü” şiddeti uygulayan eşle aynı evde yaşamaya devam etmenin en önemli gerekçelerinden birinin “*çocuklarım için*” olduğu görülmektedir (Altıparmak, 2018: 246). Ancak hem geleneksel yapıdan öğrenilen her şeye rağmen aile bütünlüğünü koruma düşüncesi hem de kadınların üretim ilişkileri içinde yer alamayıp ekonomik kaygılarla çaresizlik duygusunun bir sonucu

olarak, hane içindeki çocukların şiddetle büyüme ve şiddetten etkilenmeleri söz konusudur. Çocuk hane içinde doğrudan şiddete maruz kalmasa bile, şiddete şahitlik etmekte ve aile içi ilişkilerde şiddete yönelik bir tutum geliştirmektedir. Polat (2016: 17)'ın da ifade ettiği gibi, “fiziksel istismarın tek bir kişiye yöneltilmiş olması halinde bile etkilenme evdeki diğer bireylerde de olmaktadır”.

Şiddetin genel özellikleri, aile içi şiddette de geçerlidir. Şiddet farklı boyutlarda, ancak benzer yönde uygulanmaktadır. Şiddetin bütün türlerinde şiddet, genel olarak, güçlüden güçsüze yönelik olan bir seyre sahiptir (Aydemir&Demircioğlu, 2017: 153) ve şiddeti ortaya çıkaran koşullar değişmesine rağmen şiddetin güçlüden güçsüze doğru ilerleyen akışı değişmemektedir (Genç vd, 2019: 393). Aslında bu güç dengesi eski çağlardan beri tartışılan ve çözüm yollarının aranmasına neden olan bir problemdir. Tam da bu güç eşitsizliği noktası, toplumda huzurun sağlanması için yönetim sistemlerini ve devlet mekanizmasının gündeme taşıdığı noktadır*. Bu çerçevede aile içi şiddette mağdurlar kadınlar, çocuklar ve yaşlılar olabilmektedir. Bununla birlikte şiddet ve istismar olaylarının farklı etkenlerden dolayı aile içinde kalması gerçek istatistiklerin belirlenememekte, dolayısıyla sadece aile içinde dar bir alanda yaşanmış –belki bitmiş- gibi görünen şiddet olaylarının toplumsal olarak gerçek yansımaları da tespit edilememekte ancak hissedilmektedir. Çünkü şiddet “toplumun hangi tabakasında görülürse görülsün, etkilerinin dalgalar halinde yayıldığını ve sadece bireysel düzeyde kalmayıp toplumun geleceğini de etkilediği ve şekillendirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır” (Altıparmak, 2019: 57).

Aile ortamı, aynı zamanda, topluma katılacak olan bireyin hazırlandığı yerdir. Bu özellikle aile ortamında öğrenilen bilgiler toplumun yapısal yönden değişimini belirlemektedir ve bireyin veya ailenin sağlık davranışları da birbirinden etkilenmektedir. Toplumsal olarak bireyler arasında sağlıklı ilişkilerin kurulabilmesi için, öncelikle aile içindeki ilişkilerin sağlıklı olması gerekmektedir (Avcı, 2020: 9). Aile ortamında sağlıklı ilişkiler kurabilmiş bir

* Nitekim Hobbes'un “herkes her dilediğini yapma hakkını elde tuttuğu sürece, bütün insanlar savaş durumundadır.” (Hobbes,2012:104) dediği ve bu savaş durumunu ortadan kaldıracak yasa ve devlet mekanizmasını zorunlu gördüğü nokta, konumuzun geniş ölçeğini yansıtmaktadır. Bu güçlü-zayıf ilişkisinde, yönetim mekanizmasının, zayıf ile güçlü arasında denge ve gerektiğinde koruyucu olma durumu modern dünyanın kadın sorununa da uygulanmıştır. Bugün özellikle Türkiye’de tartışma konusu olan CEDAW, yüzyıllardır oturtulmaya çalışılan bu yaklaşımın günümüzde ortaya çıkmış sonucudur demek yanlış olmayacaktır. Buna rağmen, felsefe tarihi, son iki yüzyıla kadar kadına yaklaşım açısından pek de iç açıcı değildir. Evreni anlamaya, hakikati bulmaya çalışan, toplumsal düzenin, hukuk sisteminin ve devlet mekanizmasının neliği ve ideal biçimleri üzerine çalışan filozoflarda kadının ya adı olmamış ya da tartışılan bu konularda –neslin devamlılığı ve erkeğe hizmet dışında misyonu olmayan- dolgu malzemesi olarak bakılmıştır. Bununla birlikte felsefe tarihi yazınında da kadınların adına rastlamazsınız. En bilinen isim Hypatia’dır, o da erkeklerin şiddeti neticesinde hayatını kaybetmiştir. Bu çerçevede yeni ufuklar açması, daha iyi ve güzel bir toplum için “zorunlu” olduğu düşünülen felsefe bile erkek-egemen bir doğadadır ve felsefe tarihi de Erkızan’ın ifade ettiği gibi “erkek felsefe tarihi”, “bir erkekler söylemi” (Erkızan, 2012: 13-17)’dir.

birey sosyal hayatta da daha sağlıklı ilişkiler kuracak ve sağlıklı iletişim ortamının bireye kazandırdığı değer duygusuyla hareket edecektir. Sağlıksız ilişkilerin ve şiddetin var olduğu bir ortamda yetişen bir bireyin hayata katılımında sorunlar olabilmektedir ve toplum açısından riskli davranışlar ortaya çıkabilmektedir. Bu riskler kimi zaman bireysel düzlemde kalabildiği gibi, kimi zaman örgütlü ve zararlı yapıların hammaddesine dönüşebilmektedir. Sağlıklı iletişim ortamının bulunmadığı ailelerde aitlik hissi azalabilmekte, aileden “ne olursa olsun” mantığıyla kaçış gerçekleşebilmektedir. Alkan (2012: 147)’ın bu konudaki tespiti şu şekildedir: “*Gelir ve eğitim düzeyi düşük, aile etkisinin azaldığı durumlarda bireyler, daha çok arkadaş çevresinin etkisi altına girmektedir. ‘Arkadaş ilişkisi’ ise terör örgütleri tarafından eleman kazanmada kullanılan en önemli ilişki türlerinin başında gelmektedir*”.

Her ne kadar her sağlıksız iletişim ortamı ve şiddet varlığı, bireyler açısından aynı sonucu doğurmasa da mevcut örnekler aile içi sağlıklı ortamının varlığının toplum sağlığı açısından önemli olduğunu ve şansa bırakılmayacak bir durum olduğunu göstermektedir. Yine Alkan (2012:152)’ın çalışmasında karşımıza çıkan ve 13 yaşında bir kız çocuğunun kendisiyle ilgili anlattıkları bu etkinin nerelere varabileceğini görmek açısından önemlidir:

“...Ablam babamın eve kuma getirmesi üzerine dağa çıktı... Babam çocuklarına hiçbir zaman değer veren biri değildi. Ben kendimi hiçbir zaman değerli hissetmedim. 2000’de gittim örgüte, ailede değerim yoktu, para yoktu, iş yoktu.” (Beritan-yaş:13)

Anlaşılabileceği üzere aile ve ailede yaşanan olayların birey üzerinde ciddi bir belirleyiciliği vardır. Bu etki içinde yetiştiği ortamda farklı türlerde şiddetin olması, bireyin şiddeti olağanlaştırmasına neden olabildiği gibi, sebep olduğu çaresizlik, değersizlik gibi duygularla bireyin dönüşü zor hatalar yapmasına neden olabilmektedir.

Sonuç ve Tartışma

Şiddet hem bir insan hakları problemi hem de toplumun sağlıklı nesillerle devamlılığını sağlayabilmesi için çözmesi gereken bir problemdir. İlk sosyalleşme ortamı olan ailede şiddetin varlığı ise bu problemin çözümünü zorlaştıran bir durumdur. Geleneksel toplumsal cinsiyet kalıpları üzerinde yükselen aile mahremiyeti düşüncesi, başta kadına yönelik aile içi şiddet olmak üzere, şiddetin gerçek boyutlarını görmemizi engellemektedir. Şiddetin her türü insan haklarını ihlal eden ve yarattığı olası etkilerle toplum sağlığını tehdit eden bir özelliğe sahip olmakla birlikte, bilhassa çocuğun gelişiminde büyük etkisi olan kadının şiddete maruz kalması sorunun boyutlarını büyütmektedir. Dolayısıyla kadına yönelik aile içi şiddet, sadece

toplumsal cinsiyet bağlamında ele alınacak bir konu olmanın dışına çıkmakta ve toplumun sağlığı ve devamlılığı için ivedi olarak çözülmesi gereken hayati bir problem olmaktadır.

Kadına yönelik şiddet son dönemlerde en çok gündemde olan, konuşulan, tartışılan konulardan biridir. Çünkü kadına yönelik şiddet, bir kadınla karşısındaki erkek birey/bireyler arasında, sadece bir örnek olay ve örnek olaylar kümesi olarak değerlendirildiğinde, mevcut tablo doğru bir şekilde anlaşılamamaktadır. Kadın hangi türden şiddete maruz kalırsa kalsın, etkisi başta sorumluluğu altında olan çocuklar olmak üzere, bütün çevresine yayılmaktadır. Toplumda gelecek nesillerin yetişmesinde aktif role sahip olan kadınların, maruz kaldıkları şiddet nedeniyle yaşadıkları travmalar sonraki nesillerde etkisini gösterebilmektedir. Bu da özellikle travmaların yaygınlaşması durumunda, toplumun da travmatik bir şekilde değişmesi anlamına gelebilir. En temel insani ihtiyaçlardan biri olan “güvenlik” ihtiyacının yoksunluğu, bireyde genel bir güvensizlik duygusuna neden olacağı gibi, güvenlik kaygısı, kültür ve medeniyete katkı sağlamasına imkân verebileceği değerler sisteminden uzaklaşmasını da gündeme getirebilir.

Kişinin şahit olduğu ya da maruz kaldığı şiddet, güvensizliğin dışında öğrenilmiş bir davranış olarak da devam edebilir ki, bu durum şiddetin hane içinde sosyal hayata geçişi anlamına gelir. Önemli olan nokta şiddetin öğrenilen bir davranış olarak tekrarlanması, yayılması ve bir tür “kültür”e dönüşmesinin önlenmesidir. Bugün yoğun olarak tartıştığımız toplumsal cinsiyet ve şiddet ilişkisinin, sosyal öğrenme ve psikolinguistik alan çalışmalarıyla birlikte disiplinler arası olarak ele alınması ve uzmanlar tarafından değerlendirilmesi, sorun alanını daha iyi görmeye imkân sağlayabilir. Bu tarz çalışmalar, toplumsal cinsiyet ve şiddetin kökeninde görülen ataerkil sistemin de daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir.

Şu an özellikle toplumsal cinsiyet konusunda vurgulanan ataerkil toplum yapısı homojen bir yapıyı ifade etmemektedir. Mevcut durumun ve artan şiddet vakalarının sebebinin geçiş dönemi kararsızlığı olup olmadığının da ayrıca araştırılması gereklidir. Bununla birlikte yükselen feminist hareketler ve söylemler karşısında kalıplaşan bir savunma mekanizmasının olup olmadığı, bu olmaklık durumunun şiddete eğilimi artırıp arttırmadığının araştırılması elzem görünmektedir. Feminizm karşısında kültürel ve dini kodlarla kendini savunduğu ve koruduğu iddia edilen ataerkilliğe ve geleneksel erkek tanımlamasına karşı başka itirazın olup olmadığı da ayrı bir vakiydir.

Bunlara ek olarak, kadın-erkek ya da toplumsal cinsiyet problemine ilişkin tartışmaların ve bunların yayılımlarının sonuçları da incelenmesi gereken konulardandır. Kadına yönelik

şiddet ya da aile içi şiddete yönelik yapılan çalışmalar, belirli sonuçlar ortaya koymakta ve bu sonuçlara yönelik çözüm önerilerinin devlet eliyle uygulanması, önlem alınması ve kontrol edilmesi gerekmektedir. Uygulama ve kontrolü istenilen çözüm önerileri, genel olarak hukuki zemin ve bunun kontrolünü ifade etmektedir. Ancak şiddet konusu uzmanların akademik tartışmaları ve siyasetin gündem odaklı tartışmalarının arasında kalmaktadır. Dolayısıyla bir taraftan mevcut geleneksel duruma oldukça sert söylemlerle siyasetin kitlelerin hoşuna giden söylemleri arasında kaybolan bir problem gibi görünmektedir. Gerek uzman gerekse siyasal çevrenin söylem tarzının “tepkime”ye sebebiyet verip vermediği de bir tartışma konusudur. Her ne kadar kadına yönelik aile içi şiddet konusu birçok çalışmada toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında ele alınsa da artan şiddet verileriyle birlikte değerlendirildiğinde bir virüs misali yayılmakta olan patolojik bir durumla karşı karşıya olup olmadığımız daha derinlemesine incelenmelidir. Nitekim psikolojik hastalıkların çevresel etkisi ve yayılması/yaygınlaşması bir vakıadır. (Palu ailesi örneğinde olduğu gibi) Bu vakanın sosyal psikolojinin verileri ve kitle iletişim araçlarının ve internet teknolojilerinin etkisi ve bireylerde yaratacağı etki, olası merak duygusu arasında bir ilişkiyle alakalı olup olmadığı da yine alan uzmanları tarafından incelenebilecek konular arasında görülmektedir.

Kaynakça

- Açıkgöz H. M. (2005), *Etkili İletişim*, Elis Yay., Ankara
- Akkaş İ, Uyanık Z. (2016), *Kadına Yönelik Şiddet*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 6(1), 32-42
- Alkan N. (2012), *PKK’da Semboller, Aktörler Kadınlar*, Karakutu Yay., İstanbul
- Altınörs A. (2002), *Dil Felsefesine Giriş*, İnkılap Yay., İstanbul
- Altıparmak B. (2018), *Sosyal Öğrenmenin Aile İçi Şiddete Etkisi*, Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 19(34), 233-262
- Altıparmak B. (2019), *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Boyutları: Ankara Örneği*, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17(1), 55-75
- Avcı S. (2020), *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddete Genel Bakış*, Hiper Yay., İstanbul
- Aydemir L., Demircioğlu E. (2017), *Trabzon İli Ortahisar İlçesi’nde Yerli Halkın Şiddet Algısı ve Yaşanan Şiddet Gerçekliğine İlişkin Sosyolojik Bir Araştırma*, Karadeniz İncelemeleri Dergisi, 22, 139-160

- Boyacıoğlu İ. (2016), *Dünden Bugüne Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet ve Ulusal Kadın Çalışmaları: Psikolojik Araştırmalara Davet*, Türk Psikoloji Yazıları, 19 (Special Issue), 126-145
- Cüceloğlu D. (1999), *İnsan ve Davranışı*, Remzi Kitabevi, İstanbul
- Deretarla Gül E. (2008), *Meşrutiyet’ten Günümüze Okul Öncesi Eğitim*, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17(1), 269-278
- Doğrucan A. (2017), *Reklamlarda Kullanılan Kadın İmgisinin Türk Düşünce Geleneği Bağlamında Değerlendirilmesi*, IV. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyum Kitabı, Niğde, 26-28 Nisan 2017, 4, 151-160
- Efe Ş. Y., Ayaz S. (2010), *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet ve Kadınların Aile İçi Şiddete Bakışı*, Anadolu Psikiyatri Dergisi, 11, 23-29
- Erkal M. E., Baloğlu B., Baloğlu F. (1997), *Ansiklopedik Sosyoloji Sözlüğü*, Der Yay., İstanbul
- Erkızan, H. N. B. (2012), *Aristoteles Yazıları Feminizm ve Aristotelesçi Feminizm Üzerine*, Sentez Yay., İstanbul
- Ersoy E. G., Köşger F. (2016), *Empati: Tanımı ve Önemi*, Osmangazi Tıp Dergisi/Osmangazi Journal of Medicine, 38 (2), 9-17
- Genç Y., Altıparmak İ.B., Ustabaşı Gündüz D., *Kadına Yönelik Şiddetin Erkekler Tarafından Değerlendirilmesi: Sakarya Örneği*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21(2), 391-408
- Guiraud P. (2016), *Göstergebilim*, İmge Yay., Ankara
- Güneri F. Y. (1996), *Aile İçinde Kadına Yöneltilen Şiddet*, Evdeki Terör: Kadına Yönelik Şiddet, Mor Çatı Yayınları, 87-92
- Hobbes T. (2012), *Leviathan*, Çev. Semih Lim, YKY, İstanbul
- İnanç B. Y., Bilgin M., Atıcı M. K. (2015), *Gelişim Psikolojisi*, Pegem, Ankara
- Kafadar H., Sehliskoğlu K. (2019), *Bir Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Kadına Yönelik Şiddet Konusundaki Görüş ve Tutumları Belirlenmesi*, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12(32), 641-664
- Kızmaz Z. (2006), *Şiddetin Sosyo-Kültürel Kaynakları Üzerine Sosyolojik Bir Yaklaşım*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16(2), 247-267
- Kitiş Y., Bilgici S. Ş. (2007), *Bir Aile İçi Şiddet Olgusu; Sır Tutma İlkesi ile Şiddeti İhbar Etme Yükümlülüğü Arasındaki Etik İkilem*, Aile ve Toplum, Yıl:9, 3(11), 7-11
- Morgan T. C. (1989), *Psikolojiye Giriş*, Hacettepe Üni. Psi. Böl. Yay., Ankara
- Moses R. (1996), *Şiddet Nerede Başlıyor?*, Cogito, 6(7), 23-27
- Özyürek A., Kurnaz F. B. ((2019), *Aile İçi Şiddet Farkındalığı Ölçeği: Güvenilirlik ve Geçerlilik Çalışması*, Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi, 9(1), 227-250

- Polat O. (2016), *Şiddet*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 22(1), 15-34.
- Stewart, D. E., Robinson, G. E. (1998), *A Review of Domestic Violence and Women's Mental Health*, Archives of Women's Mental Health, 1, 83-89
- Topcan Ö. (2018), *Yahudilik, Hristiyanlık ve Hinduizm'de Kadın*, Berikan Elektronik Basım Yayın, ANKARA.
- Vahip I., Doğanavşargil Ö. (2006), *Aile İçi Fiziksel Şiddet ve Kadın Hastalarımız*, Türk Psikiyatri Dergisi, 17(2), 107-114.
- World Health Organization (2002), *The World Health Report 2002: Reducing Risks, Promoting Healthy Life*
https://www.who.int/whr/2002/en/summary_riskfactors_chp4.pdf?ua=1
- Yazgan N. N. (2019), *Yetişkinlerde Savunma Mekanizmalarının, Bağlanma Stilleri ve Bilişsel Esneklik Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*, Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences, 5 (14), 150-159.
- Zara A., İnce M. (2008), *Aile İçi Şiddet Konusunda Bir Derleme*, Türk Psikoloji Yazıları, 11 (22), 81-94.
- Zencirkıran, M. (2016), *Sosyoloji*, Dora Yay. Bursa
<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/evlenmeler-azaldi-bosanmalar-artti/1406234>
(Erişim 15.02.2020)